

POLITECHNIKA
OPOLSKA

PRZEGLĄD NAUK STOSOWANYCH

pod redakcją
Katarzyny Mazur-Kajta

nr **18**

Wydział Ekonomii i Zarządzania
Opole, 2018

PRZEGLĄD NAUK STOSOWANYCH
NR 18

ISSN 2353-8899

Przegląd Nauk Stosowanych Nr 18

Redakcja: Katarzyna Mazur-Kajta

Wszystkie artykuły zostały ocenione przez dwóch niezależnych recenzentów

All contributions have been reviewed by two independent reviewers

Komitet Naukowy czasopisma:

dr hab. Mariusz Zieliński (przewodniczący)

dr inż. Małgorzata Adamska, dr hab. Maria Bernat, dr Ewa Golbik-Madej,
dr Anna Jasińska-Biliczak, dr hab. Izabela Jonek-Kowalska, dr inż. Brygida Klemens,
dr hab. Barbara Kryk, dr Małgorzata Król, dr hab. Aleksandra Kuzior,
prof. dr hab. Krzysztof Malik, dr hab. Mirosława Michalska-Suchanek, Roland Moraru,
PhD. Prof. (Rumunia), doc. PhDr. Michal Oláh PhD (Słowacja), Volodymyr O. Onyshchenko,
Ph.D. Prof. (Ukraina), dr hab. Kazimierz Rędziński, dr Alina Rydzewska, dr hab. Brygida Solga,
dr inż. Marzena Szewczuk-Stępnień, dr hab. Urszula Szuścik,
doc. PhDr. ThDr. Pavol Tománek, PhD (Słowacja), PhDr. Jiří Tuma, PhD (Republika Czeska),
dr hab. inż. Janusz Wielki

Komitet Redakcyjny:

dr hab. Mariusz Zieliński (przewodniczący)

dr inż. Małgorzata Adamska, dr hab. Maria Bernat, prof. dr hab. Krzysztof Malik,
dr hab. inż. Janusz Wielki, dr inż. Magdalena Ciesielska (sekretarz)

Recenzenci: Tadeusz Dyr, Sebastian Fikus, Robert Geisler, Tomasz Homa, Leszek Karczewski,
Dariusz Klejnowski-Różycki, Ewa Kulińska, Brygida Solga, Andrzej Szczepaniak, Wanda Musialik

Copyright by Politechnika Opolska 2018

Projekt okładki: Krzysztof Kasza

Opracowanie graficzne: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej

Wydanie I, 2018 r.

ISSN 2353-8899

Spis treści

Katarzyna MAZUR-KAJTA SŁOWO WSTĘPNE	5
Leszek KARCZEWSKI, Kaja KARCZEWSKA INTRAPERSONAL COMMUNICATION AS A BASIS OF COMMUNICATION IN ORGANISATION	9
Katarzyna MAZUR-KAJTA, Paula LIPIŃSKA HARMONIJNA KOMUNIKACJA W OPINII MŁODEGO POKOLENIA CHIŃCZYKÓW	19
Marek TYLKOWSKI ZNACZENIE METAFORY W PRZEKŁADZIE POJĘĆ KONFUCJAŃSKICH DLA KOMUNIKACJI MIĘDZYKRAJOWEJ	36
Elżbieta KARAŚ, Agnieszka PIASECKA-GŁUSZAK BUDOWANIE RELACJI I SPOSOBY KOMUNIKOWANIA SIĘ KONSUMENTÓW W PRZESTRZENI INTERNETOWEJ	52
Anna BOHDAN FORMY JEDNOSTRONNEJ KOMUNIKACJI ELEKTRONICZNEJ URZĘDÓW GMIN Z MIESZKAŃCAMI NA PRZYKŁADZIE GMIN WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	62
Piotr ZAMELSKI KOMUNIKACYJNE DZIAŁANIE PRAWA W SFERZE GOSPODARSTWA SPOŁECZNEJ	77
Piotr Jan PLUSKOWSKI HISTORIA ZNAKU DROGOWEGO JAKO ŚRODKA KOMUNIKACJI GRAFICZNEJ W EUROPIE I AMERYCE PÓŁNOCNEJ	87
Monika SZYMURA SYSTEM MONITOROWANIA DROGOWEGO PRZEWOZU TOWARÓW	101

SŁOWO WSTĘPNE

Łacińskie słowo *commūnicātiō* oznaczało niegdyś *dzielenie się, dawanie, wspólną wymianę*, natomiast *commūnicātus* - *łączność*. W XVI w. termin *komunikacja* zaczął być łączony z *transmisją* i *przekazem*. Współcześnie literatura przedmiotu ukazuje mnogość znaczeń tego słowa sprawiając, że niemożliwym staje się jednoznaczne jego zdefiniowanie. Najbardziej typowe i mogące być określone jako „zwięzłe” definicje zawarte są w słownikach. Przykładowo *Słownik języka polskiego* PWN określa *komunikację* jako synonimy: *łączności* (przekazywania i odbierania informacji przez ludzi, przepływ informacji pomiędzy urządzeniami) i *transportu* (przemieszczenia się z jednego miejsca w drucie, ruchu środków lokomocji, jak i samych środków lokomocji). *Komunikacja* może więc być kojarzona nie tylko z transmisją danych; wymianą znaczeń, postaw, uczuć; interakcją pomiędzy komunikującymi się stronami, ale również z przemieszczaniem się, z przewozem ludzi i ładunków. Bez względu jednak na to, niezaprzeczalnym jest fakt istotności komunikacji w życiu człowieka, w tym również w sferze biznesowej.

Od nabytych umiejętności komunikacji, czyli efektywnego porozumiewania się, zależy nie tylko sposób prowadzenia dialogu wewnętrznego, umożliwiającego skuteczne definiowanie własnych potrzeb i podejmowanie racjonalnych ekonomicznie decyzji, ale również: pozytywne zaprezentowanie własnej osoby podczas rozmowy kwalifikacyjnej o pracę lub rekrutowanie, wyselekcjonowanie i zatrudnienie właściwej osoby na konkretne stanowisko; ukazanie efektywności własnej jako członka zespołu pracowniczego posiadającego dobre relacje z innymi uczestnikami życia gospodarczego (przełożonymi, podwładnymi, klientami, dostawcami, akcjonariuszami, itp.); ugruntowanie swojej pozycji pod awans; motywowanie współpracowników; dzielenie się informacjami na każdym poziomie struktury organizacyjnej firmy; przekazywanie swoich oczekiwań oraz wiedzy i doświadczenia; delegowanie obowiązków; efektywnie zareklamowanie produktu; kształcenie się i zdobywanie wiedzy o nowych środkach komunikacji stanowiących podstawę sukcesu w kolejnych przestrzeniach biznesowych.

Również zaspokajanie potrzeb transportowych ma istotne znaczenie w wielu dziedzinach gospodarki. W przestrzeni biznesowej wyróżnić można ich związek m.in. z: rozwojem usług turystycznych; dojazdem do i z pracy osób zatrudnionych; podróżami służbowymi; jak również z: przewozem i przeładunkiem towarów, zabezpieczeniem dróg i szerokim zakresem odpowiedzialności im towarzyszących. Od sprawnego systemu komunikacji zależy budowanie przewagi konkurencyjnej, ponieważ łączyć się ono może m.in. z postrzeganiem atrakcyjności danego miejsca - miasta, regionu, kraju; podjęciem decyzji dotyczącej sfinalizowania umowy, wielkości asortymentu, wysokości obrotów, itp.

Wydanie numer 18 (1) Przeglądu Nauk Stosowanych zostało w całości poświęcone zagadnieniom komunikacji. Zawiera ono 8 artykułów ukazujących

komunikację z perspektywy wielowymiarowej tzn. porozumiewania się, relacji, interakcji, a także przewozu drogowego. Zgłoszone teksty poruszają zagadnienia: komunikacji intrapersonalnej, harmonijnych relacji międzyludzkich z punktu widzenia komunikacji efektywnej, znaczenia metafory w porozumiewaniu się, budowania e-relacji, jednostronnej komunikacji elektronicznej, komunikacyjnego działania prawa, znaków drogowych jako środków komunikacji graficznej oraz ustawy z 2017 r. dotyczącej systemu monitorowania drogowego.

Pierwszy z artykułów, autorstwa **Leszka Karczewskiego i Kai Karczewskiej**, porusza zagadnienie wagi komunikacji intrapersonalnej i jej roli w komunikacji interpersonalnej wewnątrz organizacji. Tekst nawiązuje do wartości i umiejętności pracowników (głównie przełożonych) przyczyniających się do sprawnej i etycznej komunikacji z otoczeniem wewnętrznym i zewnętrznym przedsiębiorstwa. Autorzy stwierdzają m.in., iż właściwa komunikacja „samego z sobą” - autorefleksja są umiejętnościami, nad którymi warto pracować i którym powinna być poświęcona bardziej zintensyfikowana uwaga. Dotyczy to sfery nauki (występowanie dużej dysproporcji pomiędzy badaniami i opracowaniami poświęconymi komunikacji intrapersonalnej i interpersonalnej, na korzyść tej drugiej), jak i edukacji (nie uwzględnianie zagadnień dialogu wewnętrznego zarówno na poziomie średnim, wyższym, jak i podczas szkoleń specjalistycznych).

Wśród opublikowanych artykułów znajdują się dwa poruszające tematykę komunikacji w powiązaniu z kulturą chińską. Pierwszy z nich, autorstwa **Katarzyny Mazur-Kajta i Pauli Lipińskiej**, nawiązuje do postrzegania *harmonii* przez przedstawicieli młodego pokolenia Chińczyków urodzonych w latach 90. XX w. i nazywanego w Chińskiej Republice Ludowej pokoleniem *jiushi hou*, oraz jej istotności w komunikacji interpersonalnej. Tekst przybliży koncepcję *harmonii* z chińskiej perspektywy, charakterystykę młodego pokolenia mieszkańców ChRL, jak również przedstawia wyniki badań przeprowadzonych w grudniu 2017 r. przez autorki na University of International Business and Economics w Pekinie. W artykule zwrócono uwagę na znaczenie „bagażu kulturowego” w komunikacji pomiędzy przedstawicielami różnych kultur, zdefiniowano pojęcie *harmonii*, czynniki jej sprzyjające oraz stojące z nią w opozycji, jak również podkreślono fakt, iż jest ona elementem kluczowym w komunikacji z partnerami pochodzącymi z Państwa Środka.

Drugi z artykułów związanych z kulturą chińską, autorstwa **Marka Tylkowskiego**, skupia się na zagadnieniu znaczenia metafory w przekładzie dzieł konfucjańskich na języki zachodnie. Autor korzystając z przykładów używanych przez myślicieli zachodnich lub skierowanych do zachodnich czytelników wskazuje na rolę metafor w interpretacji, m.in. odbierania konfucjanizmu jako religii (stojącej w opozycji do nauk katolickich duchownych) lub filozofii („zgodnej” z rozumem i nie wykluczającej nauk głoszonych przez Kościół), łączenia chińskiego konfucjanizmu z ideą zachodniego humanizmu stosowaną przez interpretatorów chińskiej myśli współczesnej oraz wpływu powyższych na propagowanie idei, ich zrozumienie i rozwój komunikacji międzykulturowej.

Marek Tylkowski zauważa m.in., iż tekstów konfucjańskich nie należy analizować zbyt racjonalnie, gdyż stosowane w nich bardzo sugestywne metafory mają wpływ na zmianę znaczenia odbieranego przez czytelników. Jednocześnie podkreśla, że to dzięki metaforom teksty wywodzące się z innej kultury mają możliwość asymilacji w zachodnich realiach.

Kolejne z opracowań przygotowane przez **Elżbietę Karaś** i **Agnieszkę Piasecką-Głuszak** porusza zagadnienia komunikacji konsumentów w przestrzeni internetowej. Autorki wskazują m.in. na to, że Internet stwarza możliwości komunikacyjne i zbliża konsumentów w ramach grup społeczności wirtualnych, a komunikacja on-line jest traktowana jako uzupełnienie komunikacji face-to-face konsumentów-prosumentów. Artykuł podzielony został na trzy części poświęcone odpowiednio zagadnieniom: e-marketingu i społeczności internetowej, komunikacji i marketingowi e-relacji oraz kreowaniu e-relacji na przykładzie serwisu aukcyjnego Allegro.pl. Autorki zauważają m.in., że te same narzędzia i mechanizmy biznesu występują zarówno w świecie off-line jak i on-line, dlatego tworzenie partnerskich więzi również w ramach e-commerce jest niezwykle istotne z punktu widzenia zaspakojania potrzeb po obu stronach wirtualnej lady.

Praca autorstwa **Anny Bohdan** przybliży z kolei formy jednostronnej komunikacji elektronicznej urzędów gmin z mieszkańcami na przykładzie gmin województwa opolskiego. Autorka skupia się na jednostronnej komunikacji urzędów gminy generowanej głównie w celach informacyjnych, a kierowanej do ogółu zainteresowanych poprzez Biuletyn Informacji Publicznej oraz strony www urzędów gmin. Anna Bohdan wskazuje na wagę stosowania nowoczesnych rozwiązań technologicznych i informatycznych na szczeblu samorządowym m.in. z uwagi na kreowanie wizerunku gminy w oczach jej mieszkańców, a przede wszystkim na szeroki dostęp do udostępnianych informacji.

Szósty artykuł w niniejszym numerze, przygotowany przez **Piotra Zamelskiego**, dotyczy komunikacyjnego działania prawa w sferze gospodarczo-społecznej. W artykule ukazano działanie prawa jako środka komunikacji społecznej oraz przedstawiono wybrane problemy prawne w sferze gospodarki – od strony nadmiernego urynkwienia dziedzin życia społecznego i partycypacji w nim przedsiębiorców. Autor podkreśla m.in., iż: normy prawne pełnią funkcję komunikatów; efekty prawa mogą różnić się od zamierzeń prawodawcy; komunikaty prawne bywają różnie interpretowane przez adresatów oraz, że warto podjąć działania by komunikaty prawne motywowały do partycypacji i współdziałania w celu osiągnięcia dobra wspólnego.

Artykuł autorstwa **Piotra Jana Pluskowskiego** rozpoczyna tematykę komunikacji łączącej porozumiewanie się w czasie transportu. W swoim tekście autor przybliży historię znaków komunikacji wizualnej oraz prezentuje znaki drogowe będące środkami przekazu treści takich jak: kierunek, odległość, nazwa, ostrzeżenie, nakaz, zakaz. W tekście przedstawiono historię polskich znaków drogowych, nawiązując również do znaków stosowanych na terenie całej Europy oraz w Stanach Zjednoczonych. Autor podkreślił, iż znaki nawiązujące do tej samej lub zbliżonej treści różnią się między sobą w różnych obszarach świata (m.in.

stosowanym kolorem, kształtem znaku i zamieszczonego na nim komunikatu, jak również jednostkami miary); w miarę rozwoju technologicznego materiały wykorzystywane w produkcji znaków drogowych są ulepszone; następuje nieustannie zwiększanie się ilości znaków drogowych i ich łączonego stosowania, co utrudnia kierującym szybką, prawidłową i/lub całościową identyfikację, i może skutkować kolizjami drogowymi.

Numer czasopisma kończy opracowanie **Moniki Szymury** analizujące obowiązki i wyzwania stojące przed osobami wysyłającymi, przewożącymi i odbierającymi towary wrażliwe, zgodnie z ustawą z dnia 9 marca 2017 r. o systemie monitorowania drogowego przewozu towarów. Celem wprowadzenia ustawy jest przeciwdziałanie aktywności nieuczciwych podmiotów (tj. nieodprowadzających podatków). W artykule opisano obowiązki zgłaszania, uzupełniania i aktualizacji danych w elektronicznym systemie zgłoszeń SET, przybliżono kategorię towarów monitorowanych, czynności kontrolne oraz ewentualne sankcje. Autorka wskazała również na wątpliwości interpretacyjne wybranych przepisów ustawy, dotyczących m.in. braku zapewnienia bezpieczeństwa prawnego podmiotom nie naruszającym prawa oraz nakładaniu obowiązków na podmioty nie będące stroną transakcji.

Katarzyna Mazur-Kajta

Piotr ZAMELSKI

KOMUNIKACYJNE DZIAŁANIE PRAWA W SFERZE GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ

Streszczenie: Artykuł podejmuje zagadnienie komunikacyjnego działania prawa w sprawach gospodarczych i społecznych. Rozważania opierają się na tezie o działaniu prawa jako środka komunikacji społecznej. W pierwszej części omówione zostały wybrane wątki odnoszące się do zjawiska komunikacji społecznej poprzez prawo, następnie podjęto wybrane problemy szczegółowe dotyczące nadmiernego urynkowania różnych dziedzin życia społecznego oraz udziału przedsiębiorców w życiu społecznym.

Słowa kluczowe: komunikacja społeczna, system prawny, stosunki gospodarcze, stosunki społeczne.

LAW AS A COMMUNICATION FACTOR IN THE ECONOMIC AND CIVIL SPHERE

Summary: The article broaches the issue of the law as a communication factor in economic and civil cases. All the considerations are based on the thesis that the law operates as a means of social communication. The first part discusses selected issues regarding the social communication phenomenon through the law. In the second part the article considers some specific problems concerning various spheres of social life being excessively market oriented and the participation of entrepreneurs in social life.

Keywords: social communication, legal system, economic relations, social relations.

1. WSTĘP

System prawny należy do najważniejszych elementów komunikacji społecznej²² a poszczególne normy prawne przybierają w nim postać komunikatów adresowanych przez prawodawcę do podległych mu podmiotów. Jak każdy proces komunikacji międzyludzkiej, norma prawna może wywoływać zróżnicowane skutki, nie zawsze zamierzone i pożądane przez prawodawcę.

Opracowanie podejmuje zagadnienie oddziaływania prawa pozytywnego na szeroko pojętą sferę życia gospodarczego, a co za tym idzie również społecznego, w perspektywie procesów składających się na komunikację społeczną. Problemem badawczym, którego rozwiązaniu służą rozważania, jest ustalenie,

²² Zaprezentowana koncepcja prawa ma charakter personalistyczny i pomimo podobieństwa semantycznego nie nawiązuje do teorii działania komunikacyjnego J. Habermasa [Osika 2001: 122-143].

w jaki sposób prawo oddziałuje na omawianą sferę życia i jakie trudności wiąże się z tym procesem. W opracowaniu odniesiono się do zagadnienia komunikacji społecznej poprzez prawo, ujmując problem w aspekcie teoretycznym oraz do wybranych problemów prawnych dotyczących sfery gospodarczej, w którym odniesiono się do zjawisk urynkowienia wielu dziedzin życia społecznego i udziału przedsiębiorców w życiu społecznym. Rozważania uwzględniają stan prawny i faktyczny na dzień 1 lipca 2018 r.

2. KOMUNIKACJA SPOŁECZNA POPRZEZ PRAWO

Życie społeczności ludzkich organizuje się wokół norm rozmaitego rodzaju i pochodzenia, które istnieją immanentnie (normy moralne), są ustalane odgórnie (normy prawne) albo oddolnie (normy obyczajowe i zwyczajowe). W każdym przypadku indywidualne ludzkie decyzje, nie wyłączając udziału w decydowaniu zbiorowym, stanowią rezultat mniej lub bardziej pogłębionego procesu myślenia, w którym dochodzi do swoistej syntezy rozumności i wolności osoby ludzkiej w odniesieniu do jakiegoś wycinka rzeczywistości. Zapadła w ten sposób decyzja staje się podstawą jednego lub wielu czynów ludzkich, zawsze wyrażając określony stosunek do istniejących w społeczeństwie norm i zarazem poddając się ocenie z punktu widzenia tychże norm społecznych. Zawężając problem wyłącznie do obszaru prawa należy podkreślić walor komunikacyjny oddziaływania normy prawnej na życie osób i społeczności ludzkich, i to zarówno w ujęciu temporalnie apriorycznym (ocena potencjalnej możliwości dokonania czynu), jak i aposteriorycznym (ocena dokonanego czynu). Będąc nieodzownym środkiem komunikacji w zorganizowanym społeczeństwie system prawny zawiera wielowarstwowy przekaz (aksjologiczny, organizacyjny, planistyczny, represyjny, informacyjny) dotyczący różnych dziedzin życia społecznego.

Rozważanie sposobu oddziaływania prawa na rozmaite uwarunkowania życia społecznego musi uwzględniać dedukcyjny charakter systemów normatywnych. Życie człowieka może zaistnieć i rozwijać się wyłącznie we wspólnocie, dlatego jest ciągłym procesem komunikacji polegającej na dialogu, wymianie wartości, współpracy lub konfrontacji [Marcel 1986: 368-372; Jaspers 1938: 355-362; Słomski 2000: 119; Bartnik 1995: 199]. W przypadku systemów prawnych, a w szczególności współczesnych systemów multcentrycznych [Łętowska 2006: 205-209], owo współoddziaływanie przybiera postać bądź bezpośredniego normowania zachowań ludzkich przez prawodawcę, względnie organ stosujący prawo (charakterystyczne dla prawa publicznego), bądź niezależnych od siebie stosunków prawnych rozproszonych w społeczeństwie, lecz zorganizowanych wedle tego samego wzorca normatywnego (charakterystyczne dla prawa prywatnego) [Stelmachowski 1998: 24-25]. W obu przypadkach ten sam podmiot przekazuje wartości i wzorce co do zasady zabezpieczone środkami przymusu, a przy tym nie zawsze jest zainteresowany informacją zwrotną od adresatów prawa. Wówczas skuteczna odpowiedź może przyjść ze strony społeczeństwa przez negatywne skutki prawa albo przez wyrazy powszechnego nie-

zadowolenia, a i te sygnały nie zawsze prowadzą do zmiany regulacji prawnych. Komunikacja społeczna przez prawo jest zatem nierównorzędna i nieprzewidywalna co do efektów, które pozostają tematem dociekań polityki prawa [Stadniczeńko 2008: 17]. „Istota zagadnień polityki prawa polega na uzasadnionym naukowo przewidywaniu następstw, jakich spodziewać się należy w razie wprowadzenia pewnych przepisów prawnych oraz na opracowaniu zasad, których wprowadzenie do systemu prawa obowiązującego (...) wywołałoby pewne pożądane skutki” [Petrażycki 1959].

Naturalna zdolność i potrzeba komunikacji stanowią niezbędny czynnik poznawczy i behawioralny umożliwiający przeżycie i funkcjonowanie człowieka jako istoty niezdolnej do samodzielnego zaspokajania swoich potrzeb. Podobnie, choć na bardzo podstawowym poziomie, rzecz ma się u wielu gatunków zwierząt. W opinii S.L. Stadniczeńko każde ludzkie zachowanie wobec innych ludzi, nie wyłączając milczenia, ma charakter komunikacji, ponieważ wywiera na nich określony wpływ. Procesy komunikacji międzyludzkiej mogą być symetryczne, gdy zachodzą pomiędzy podobnymi partnerami, albo komplementarne, gdy opierają się na odmienności stron [Stadniczeńko 2008: 17]. Komunikacja pomiędzy prawodawcą i adresatem prawa ma charakter skrajnie asymetryczny, ponieważ opiera się na władztwie i przymusie po jednej tylko stronie. Błędem byłoby jednak uznanie, że jest to relacja jednostronna, jak chciałoby m.in. nurty nawiązujące do starożytnego despotyzmu, plotynizmu czy heglizmu, zawsze zmierzające w kierunku państwa totalitarnego. Różne dziedziny życia społecznego, w tym gospodarka, cechują się bowiem własną dynamiką i równowagą wewnętrzną, które doznają zaburzenia, a nawet załamania w przypadku nie-naturalnych ingerencji ze strony systemu prawnego. Reakcje społeczeństwa i gospodarki prawodawca winien traktować jako odpowiedź na własne działania lub zaniechania, a zarazem jako wezwanie do wdrożenia odpowiednich środków zaradczych.

J. Stelmach zauważa, że w procesie komunikacji strony mogą i powinny formułować wzajemnie wobec siebie cztery rodzaje roszczeń odnoszące się do zrozumiałości, prawdziwości, szczerości i słuszności komunikatów [Stelmach 1998: 167-168]. Organy stanowiące i stosujące prawo, a więc normodawcy będący z natury mocniejszymi uczestnikami procesów komunikacji prawnej, są zobowiązane do urzeczywistniania wspomnianych standardów tym bardziej, im większą ponoszą odpowiedzialność za dobro wspólne. Oczywiście wymienione standardy prawa oddają nie tyle aktualne cechy obowiązujących regulacji prawnych, co ich stan idealny. Nierealnym zatem byłoby doszukiwać się ich spełnienia w każdej normie prawnej, są zresztą określone w sposób nieostry, jednak zasadnym jest dążenie do takiego stanu rzeczy i domaganie się jego urzeczywistnienia. Jakość komunikatów zawartych w normach prawnych często nie spełnia kryterium zrozumiałości z powodu nieprecyzyjnego języka i nadmiernej ilości norm, co zaciemnia konstrukcję i wewnętrzną logikę systemu prawnego. W szerszym ujęciu kryterium to obejmuje również zrozumiałość przyczyn i celów regulacji prawnej. W prawie polskim deficyt zrozumiałości jest widocz-

ny m.in. w przepisanych prawa podatkowego i prawa ubezpieczeń społecznych. Prawdziwość i szczerosc komunikatów prawnych bywają podważane przez wieloletnie utrzymywanie obiektywnie wadliwych przepisów, które mogą sugerować istnienie ukrytego *ratio legis*, czasem zresztą wywołując społeczne oburzenie w razie jego potwierdzenia. Wreszcie, problem słuszności prawa nigdy nie zostanie rozwiązany, ponieważ niedoskonały z natury swojej prawodawca nie jest zdolny do sformułowania doskonałych praw.

3. WYBRANE PROBLEMY PRAWNE W SFERZE GOSPODARCZEJ

Każda norma prawna ma charakter komunikatu kierowanego przez prawodawcę do jej adresatów, podobnie społeczne skutki normy powinny być traktowane przez prawodawcę jako komunikat zwrotny i zarazem probierz jakości stanowionego prawa. Każdy komunikat, nie wyłączając komunikatów prawnych, prowadzi do podejmowania decyzji realizowanych w konkretnych czynach, z czasem także do kształtowania się względnie trwałych postaw. Szeroko pojęta sfera gospodarcza agreguje oddziaływanie wielu norm prawnych, których tematyka znacznie wykracza poza ramy prawa gospodarczego *sensu stricto*. Wewnętrzna spójność systemu prawnego domaga się z kolei wypracowania rozwiązań prawnych kształtujących poszczególne dziedziny życia społeczno-gospodarczego w oparciu o zbliżone wartości i zasady. W przeciwnym wypadku mnożyłyby się chociażby przypadki nierównego traktowania niektórych uczestników obrotu gospodarczego. Z drugiej strony konsekwencja w multiplikowaniu rozwiązań błędnych lub nieprzystających do natury normowanej sprawy podważa słuszność i szczerosc komunikatu prawnego a cel prawodawcy czyni zwyczajnie niezrozumiałym.

3.1. URYNKOWIENIE W ŻYCIU SPOŁECZNYM

Ważnym problemem prawnym, który dotyka szeroko pojętej sfery gospodarczej, jest optymalny zakres urynkowienia poszczególnych sektorów życia gospodarczego i społecznego. Przez urynkowienie można rozumieć oparcie relacji społecznych i zawodowych oparte na wolnej konkurencji, której wynik decyduje o sytuacji ekonomicznej, a nawet o przetrwaniu uczestników. W odniesieniu do jednostek organizacyjnych urynkowienie wiąże się dodatkowo z ograniczeniem ich funkcji do świadczenia wyspecjalizowanych usług na rzecz społeczeństwa oraz z przesadzonym wyodrębnieniem rachunkowym jednostek sektora publicznego, które pomimo funkcjonalnej przynależności do administracji publicznej są zorganizowane na podobieństwo komercyjnych przedsiębiorstw (np. szkolnictwo, podmioty lecznicze, jednostki kultury itp.)²³. Rywali-

²³ W warstwie terminologicznej najbardziej konsekwentna w dążeniu do urynkowienia była ustawa o działalności leczniczej w swoim pierwotnym brzmieniu, która zastosowała do systemu ochrony zdrowia nie zawsze adekwatną terminologię przeniesioną z prawa gospodarczego [Dz.U. z 2011 r. Nr 112, poz. 654: art. 2 ust. 1 pkt. 9].

zacja wynikająca z obawy o byt istnieje niemalże na każdym poziomie życia społecznego, od relacji pomiędzy urzędami centralnymi, jednostkami samorządu terytorialnego aż po pracowników zakładu, których współdziałanie ma służyć osiągnięciu spójnych rezultatów.

Model komercyjny jest nienaturalny dla podmiotów zorientowanych na prowadzenie działań na rzecz ogółu społeczeństwa, ponieważ utrudnia rozwijanie współpracy i wzajemnego wsparcia (izolacja), utrudnia utrzymanie niezbędnego etosu i szacunku (marketing), nieraz skłania do podejmowania decyzji nieracjonalnych i ostatecznie szkodliwych w celu osiągnięcia krótkoterminowych korzyści²⁴. W pewnym sensie świadczy to o przeniesieniu niektórych założeń systemu politycznego na życie gospodarcze, nawet na podstawowym poziomie funkcjonowania. Opinię O. Höffe, iż w systemach demokratycznych pluralizm wydobywa tylko różnorodność i konkurencję, bez elementów komplementarnych w postaci wspólnoty i współpracy [Höffe 1992: 167], w sferze gospodarki można odnieść także do wolnej konkurencji. Oczywiście, historycznie wszelkie usługi rozwijały się pod reżimem prawa prywatnego, tym niemniej wówczas ich etos wynikał z niewielkiej podaży i przeznaczenia głównie dla elit, współcześnie na skutek wielu dekad rozwijania publicznoprawnych gwarancji praw socjalnych panują całkowicie odmienne warunki i oczekiwania, które charakteryzuje roszczeniowość znacznej części społeczeństwa. Społeczne konsekwencje narzucenia przez system prawny nieadekwatnego modelu gospodarowania przywodzą myśl L.L. Fullera, w opinii którego „wydaje się niemalże prawem natury ludzkiej, że kiedy człowiek zostaje zmuszony do odgrywania roli, w którą naprawdę nie wierzy, to rezultatem będzie uzewnętrznienie jego najgorszych cech” [Fuller 1993: 55].

Być może założeniem ustawodawcy leżącym u podstaw urynkwienia tak dużych obszarów życia było wysłanie do społeczeństwa komunikatu o współzależności pomiędzy jakością wykonywanych działań a sytuacją ekonomiczną poszczególnych osób i jednostek organizacyjnych. Był to zresztą kierunek w pełni uzasadniony po okresie realnego socjalizmu, zabrakło jednak wypróbowanego sposobu jego realizacji. Społeczny efekt tego komunikatu okazał się odmienny z powodu błędnych założeń systemowych a priorytetem dla wielu jednostek stało się przyciągnięcie jak największej liczby odbiorców usług. O ile w dziedzinie produkcji i sprzedaży dóbr konsumpcyjnych model komercyjny jest uzasadniony (choć i tu prawo powinno tworzyć mechanizmy zachęcające przedsiębiorców do współdziałania), to w sprawach istotnych dla rozwoju osób i wspólnot zwyczajnie się nie sprawdza²⁵. Dobro wspólne wymaga wszakże

²⁴ Krótkoterminowość jest zresztą cechą charakterystyczną współczesnej gospodarki, która znajduje się w nieustannej reorganizacji. Sytuacja ta dotyczy przedsiębiorców i pracowników, których zaangażowanie nie gwarantuje stabilizacji życiowej ani trwałych relacji ekonomicznych [Sennet 2006: 205].

²⁵ Dla przykładu, w dziedzinie szkolnictwa urynkwienie połączone z uzależnieniem istnienia szkoły lub szkoły wyższej oraz zatrudnienia pracowników od aktualnego zainteresowania

zachowania zdrowej równowagi pomiędzy działaniami oddolnymi i spontanicznymi a planowaniem i organizowaniem niezbędnym w każdej wspólnocie politycznej.

3.2. PARTYCYPACJA PRZEDSIĘBIORCÓW W ŻYCIU SPOŁECZNYM

Zagadnienie partycypowania przedsiębiorców w różnych dziedzinach życia społecznego może być rozpatrywane w kontekście charakterystyki aktywności przedsiębiorców jako jednej z grup społecznych albo jako omówienie potencjalnych form zaangażowania przedsiębiorców związanych z ich statusem ekonomicznym i społecznym, niekoniecznie zaś ukierunkowanych na osiąganie zysku. Dodajmy, że w kontekście omawianego zagadnienia określenie „przedsiębiorca” jest pewnym skrótem myślowym, przez który należy rozumieć osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą bądź działającą w ramach osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej będącej przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy [Dz.U. z 2018 r., poz. 646: art. 4 ust. 1]. Dalsze rozważania, w zakresie ograniczonym ramami artykułu, dotyczą drugiej formy partycypacji tak rozumianej kategorii przedsiębiorców jako rezultatu komunikacyjnego działania prawa, niestety nie wykorzystanego w pełni przez prawodawcę (problem *de lege ferenda*) i przez uczestników życia społecznego, w szczególności przez samych przedsiębiorców (problem *de lege lata*).

„System prawny oddziałuje na kształt partycypacji, choć nie normuje jej w sposób bezpośredni i zupełny. Optymalną metodą rozwijania i utrwalania partycypacji społecznej i ekonomicznej przez prawo stanowione są regulacje prawne oparte na komunikacji społecznej i dialogowości” [Zamelski 2015a: 14]. W polskim systemie prawnym istnieje kilka form dobrowolnego zaangażowania społecznego przedsiębiorców. Należą do nich w szczególności sponsorowanie rozmaitych przedsięwzięć, uczestnictwo w gremiach doradczych i eksperckich, partnerstwo publiczno-privatne oraz samorządność gospodarcza²⁶. Stworzenie podstaw do partycypacji przedsiębiorców, sprawdzonych zresztą uprzednio w innych państwach o gospodarce rynkowej, jest komunikatem prawnym kierowanym do wszystkich zainteresowanych podmiotów. Jest to komunikat mocny, *expressis verbis* wyrażający aprobatę ustawodawcy dla społecznej aktywności przedsiębiorców, a nie sfera milczenia prawa, w której z uwagi na zasadę praworządności niemożliwe byłoby uczestnictwo organów administracji publicznej i podległych im jednostek organizacyjnych.

Spośród wymienionych możliwości partycypacji przedsiębiorców w życiu społecznym szczególne miejsce zajmują partnerstwo publiczno-privatne [Dz.U.

młodzieży [Dz.U. z 2017 r., poz. 1189 z późn.zm.: art. 20 ust. 1; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1995 r.] godzi przede wszystkim w jakość edukacji i wychowania.

²⁶ Pominięto udział przedsiębiorców w procedurach z zakresu zamówień publicznych [Dz.U. z 2017 r., poz. 1579 z późn. zm.: art. 10], ponieważ mimo występowania w nich elementu publicznego nie są to działania podejmowane na rzecz społeczeństwa, lecz czynności warunkujące zawarcie umowy z kontrahentem publicznym.

z 2017 r., poz. 1834 z późn. zm.] i samorządność gospodarcza [Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn.zm.: art. 17 ust. 2; Dz.U. z 2016 r., poz. 1285 z późn.zm.; Dz.U. z 1989 r. Nr 35, poz. 194 z późn.zm.; Dz.U. z 2017 r., poz. 1218] jako formy dostępne wyłącznie dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Przez partnerstwo publiczno-prywatne należy rozumieć partnerstwo jednostek sektora publicznego i prywatnego mające na celu realizację przedsięwzięć lub świadczenie usług uprzednio dostarczanych przez sektor publiczny [Korbus, Strawiński 2009: 58-59]. Otwarcie administracji publicznej na współdziałanie z przedsiębiorcami agreguje znaczny potencjał ekonomiczny wynikający z efektu synergii, przy okazji stwarzając szanse na podejmowanie szeregu konstruktywnych innowacji. W odróżnieniu od zamówień publicznych partnerstwo publiczno-prywatne stawia przedsiębiorcę w roli równorzędnego partnera, który może działać w sposób twórczy i w ten sposób przejmować część odpowiedzialności za dobro wspólne.

Z kolei samorządność gospodarcza jest partycypacją w środowisku przedsiębiorców, obejmuje zatem swoim zasięgiem wycinek życia społecznego i zarazem ważny sektor gospodarki. Samorządy gospodarcze, w odróżnieniu od samorządów zawodowych, co do zasady opierają się na dobrowolnym uczestnictwie. Pomimo stosunkowo słabych uprawnień samorząd zawodowy pełni ważną rolę jako organizator stosunków społecznych, koncyliator i inhibitor negatywnych skutków konkurencji, która jako taka stanowi w środowisku przedsiębiorców zjawisko naturalne i wręcz pożądane. Można powiedzieć, że samorządność gospodarcza stanowi dla przedsiębiorców, z założenia skoncentrowanych na interesie indywidualnym, instrument otwarcia na społeczną odpowiedzialność za dobro wspólne w wymiarze własnego środowiska i szerszych zbiorowości.

4. ZAKOŃCZENIE

- 1) Prawo jest nieodzownym składnikiem życia społecznego, który umożliwia funkcjonowanie zorganizowanych zbiorowości ludzkich. Normy prawne pełnią funkcję komunikatów, poprzez które prawodawca oznajmia społeczeństwu katalog czynów nakazanych, dozwolonych i zabronionych. Im bardziej spójny aksjologicznie jest przekaz prawny, tym większa jest jego skuteczność wychowawcza względem adresatów, przy czym przekaz niespójny z naturą ludzką prowadzi do destrukcji struktury społecznej, o ile w odpowiednim momencie nie napotka oporu [Stadniczeńko, Zamelski 2016: 110-125]. Ze względu na integralność natury ludzkiej i złożoności procesów zachodzących w społeczeństwie działanie prawa w sferze społeczno-gospodarczej obejmuje skutki rozmaitych norm prawnych, także pozornie neutralnych wobec sfery stosunków gospodarczych lub majątkowych. Stąd długofalowe efekty prawa nieraz bywają odległe od zamierzeń prawodawcy starającego się wpływać na zachowania adresatów za pomocą szczegółowych unormowań.

- 2) Komunikaty prawne nie zawsze są jednoznacznie czytelne dla adresatów, niejednokrotnie wobec niejasności norm ustalenie ich faktycznego *ratio legis* stanowi przedmiot dociekań, sporów i badań źródłowych. We współczesnych systemach prawnych, charakteryzujących się niespotykaną dawniej szczegółowością i zmiennością przepisów prawnych, coraz wyraźniejsza staje się potrzeba wykładni autentycznej wyjaśniającej cel i sens przynajmniej najważniejszych unormowań [Zamelski 2015b: 110]. Takie rozwiązanie dałoby przepisom prawnym bardziej bezpośredni i skuteczny walor komunikacyjny w wymiarze wertykalnym i horyzontalnym. Co za tym idzie, prostsza byłaby zarówno recepcja prawa, jak i społeczny sprzeciw wobec realizacji celów nieakceptowanych, choć drugi z wymienionych skutków nie jest bynajmniej korzystny dla władzy politycznej.
- 3) Prawo pozytywne jest systemem normatywnym jednolitym dla całego społeczeństwa i zarazem zabezpieczonym przymusem fizycznym organów państwowych finansowanym przez samo społeczeństwo, dlatego z założenia powinno zmierzać do urzeczywistniania i ochrony dobra wspólnego. Na gruncie art. 1 Konstytucji RP prawem obywatela są takie standardy działania organów władzy publicznej, aby państwo polskie mogło być przez nich uznawane za dobro wspólne [Trzciniński 2005: 456]. W kontekście czynionych rozważań, z konieczności skoncentrowanych tylko na wybranych problemach, rozwiązania przyjęte we współczesnym polskim prawie rozważanym *in toto* należy uznać za niewystarczające z punktu widzenia wymogów dobra wspólnego. Z jednej strony standardy życia społecznego i gospodarczego płynące z systemu prawnego utrzymują w wielu dziedzinach życia zespół rozwiązań określony w opracowaniu mianem urynkowania, z drugiej zaś brakuje uregulowań prawnych (np. fiskalnych, które wydają się najprostsze) skuteczniej motywujących do partycypacji, współdziałania i podejmowania oddolnych inicjatyw. W takiej sytuacji komunikaty prawne formułowane na etapie stanowienia i stosowania prawa mogą sprzyjać raczej utrwaleniu w społeczeństwie postaw indywidualistycznych niż rozwijaniu świadomości dobra wspólnego [Kim 1994: 4]. Tymczasem praca w dziedzinie etycznej, dotyczącej społecznego zachowania ludzi, zazwyczaj jest trudniejsza niż budowa struktur organizacyjnych [Krucina 1972: 343].

Literatura:

- [1] Bartnik, C.S.: *Personalizm*. Lublin: „Czas” 1995.
- [2] Fuller, L.L.: *Anatomia prawa*. Tłum. R. Tokarczyk. Lublin: Daimonion - Instytut Wydawniczy 1993.
- [3] Höffe, O.: *Etyka państwa i prawa*. Tłum. Cz. Porębski. Kraków: „Znak”: Ośrodek Myśli Politycznej 1992.
- [4] Jaspers, K.: *Existenzphilosophie*. Berlin und Leipzig 1938.
- [5] Kim, E.: *Individualism and Collectivism. A Psychological, Cultural and Ecological Analysis*. “Nordic Institute of Asian Studies NIAS Report Series” 21/1995.

- [6] Korbus, B.; Strawiński, M.: *Partnerstwo publicznoprywatne. Nowa forma realizacji zadań publicznych*. Wydanie 2. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis 2009.
- [7] Krucina, J.: *Dobro wspólne. Teoria i jej zastosowanie*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1972.
- [8] Łętowska, E.: *Trudności w przyswajaniu w Polsce praktyki państwa prawa. W: Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP*. S. Wronkowska (red.). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2006.
- [9] Marcel, G.: *Być i mieć*. Tłum. Piotr Lubicz. Warszawa: „Pax” 1986.
- [10] Osika, G.: *Teoria działania komunikacyjnego J. Habermasa*. „Zarządzanie Wiedzą” 2001, nr 1.
- [11] Petrażycki, L.: *Wstęp do nauki prawa i moralności. Podstawy psychologii emocjonalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1959.
- [12] Sennet, R.: *Korozja charakteru. Osobiste konsekwencje pracy w nowym kapitalizmie*. Tłum. J. Dzierzgowski, Ł. Mikołajewski. Warszawa: Muza 2006.
- [13] Słomski, W.: *Personalistyczna wizja wolności. Wokół koncepcji wolności osoby ludzkiej Emmanuela Mouniera*. Wydanie II zmienione i poszerzone. Warszawa: MIX 2000.
- [14] Stadniczeńko, S.L.: *Znaczenie komunikacji społecznej w jurysprudencji. Wybrane zagadnienia*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2008.
- [15] Stadniczeńko, S.L., Zamelski, P.: *Pedagogika prawa. Vade mecum! Pójdź ze mną!* Warszawa: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania 2016.
- [16] Stelmach, J.: *Filozofia prawa końca XX w. W: Filozofia prawa XIX i XX wieku*, J. Stelmach, R. Sarkowicz (red.). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1998.
- [17] Stelmachowski, A. *Zarys teorii prawa cywilnego*. Wydanie 1. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 1998.
- [18] Trzcziński, J.: *Rzeczpospolita Polska dobrem wspólnym wszystkich obywateli. W: Sądownictwo administracyjne gwarantem wolności i praw obywatelskich 1980-2005*, J. Góral, R. Hauser, J. Trzcziński (red.), Warszawa: Naczelny Sąd Administracyjny 2005.
- [19] Zamelski, P.: *Partycypacja społeczna i ekonomiczna. Zagadnienia podstawowe. W: Partycypacja społeczna i ekonomiczna w administracji*, P. Zamelski (red.). Opole: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej 2015a.
- [20] Zamelski, P.: *Społeczne aspekty prawa do dobrej legislacji*. „Roczniki Nauk Społecznych” 2015b, nr 4, tom 7/43.

Akty prawne:

- [1] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn.zm.
- [2] Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, tekst pierw. Dz.U. z 2011 r. Nr 112, poz. 654.
- [3] Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym, Dz.U. z 2017 r., poz. 1834 z późn. zm.
- [4] Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, Dz.U. z 2018 r., poz. 646.

- [5] Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle, Dz.U. z 2018 r., poz. 1267.
- [6] Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela, Dz.U. z 2018 r., poz. 967.
- [7] Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1579 z późn. zm.
- [8] Ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1218 z późn. zm.
- [9] Ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych podmiotów gospodarczych, Dz.U. z 1989 r. Nr 35, poz. 194 z późn.zm.

Orzecznictwo:

- [1] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1995 r., I PRN 25/95, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych” 1996, nr 4, poz. 60.

dr Piotr Zamelski
Politechnika Opolska
Wydział Ekonomii i Zarządzania,
Katedra Nauk Humanistycznych i Prawnych
ul. Luboszycka 7, 45-036 Opole
e-mail: p.zamelski@po.opole.pl

POLITECHNIKA
OPOLSKA

ISSN 2353-8899